

Uttals projeKtet

1 september 2004 – 30 september 2005

Slutrapport

Sammanfattning

Folkuniversitetet i Uppsala och Uppsala kommun har tillsammans drivit Uttalsprojektet. Avsikten har varit att i föra nya effektiva metoder för uttalsträning och genom ökad muntlig språkträning främja en utveckling, som syftar till att deltagarna i Sfi-utbildningen snabbare uppnår en muntlig kommunikativ kompetens. Därmed underlättas integration och möjligheter till sysselsättning i det svenska samhället.

Effektiv uttalsträning förutsätter, enligt vår mening, en kombination av undervisning i grupp med en bra metod och uppföljande, individualiserad träning med interaktivt datastöd och utnyttjande av andra IKT-verktyg. För att åstadkomma detta, krävs en ny kompetens hos Sfi-lärarna, nödvändig teknisk utrustning samt en beredvillighet hos skolledningen att satsa och förändra.

Projektet visar att:

- det går att höja kompetensen i metodik för uttalsundervisning bland Sfi-lärare och att få till stånd förändringar som möjliggör effektivare uttalsträning på en Sfi-skola.
- deltagare i Sfi, som får effektiv uttalsträning, kan förbättra sitt uttal. Detta gäller även lågutbildade invandrare, som vistats länge i Sverige.
- PROSODIA-metoden uppskattas av både lärare och deltagare och ger goda resultat.
- databaserade uttalsövningar, som komplement till gruppundervisning, förstärker inläringen.

Projektet har genomförts i Sfi på Vuxenutbildningen S:t Per/Edda i Uppsala kommun. Folkuniversitetet i Uppsala är projektägare och har erhållit medel av ERF-Europeiska flyktingfonden. Projektledare har varit Paula Grossman, som också fungerat som lärare, handledare och metodutvecklare i projektet.

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Syfte	5
Mål	5
Målgrupp	5
Utvärdering	5
PROSODIA-metoden	6
Skolan	7
Förutsättningar för medverkan	7
Organisatorisk verksamhet	9
Projektstarten – initiala frågor	9
Lokaler och teknisk utrustning	10
Lärarriktad verksamhet	13
Lärarna i Projektgruppen	13
Kompetenshöjande verksamheter	14
Fortbildning för samtliga lärare	17
Modell för kompetenshöjning	18
Deltagarriktad verksamhet	19
Pilotgrupper	19
Grupp 1	20
Grupp 2	21
Metodutvecklingsgrupp	22
Implementeringsgrupper	23
Metodutveckling och användning av IKT-verktyg	24
Lingus	24
Inspelning av deltagarnas tal	26
Ljud-hemläxor	27
Förslag till fortsatt IKT-utveckling på skolan	27
Några erfarenheter och rekommendationer	28
Effekter av projektet	29
Spridning	30
Framtiden	31
Ekonomi	32
Samverkan	32
Arbetsgrupper	33
Utvärdering av projektet – sammanfattning	34
Länkar	35

Bakgrund

Den senaste statliga Sfi-utredningen¹ har pekat på behovet av att i ett tidigt skede låta invandrare och flyktingar lära sig svenska. Samtidigt ska de få arbetslivsorientering inom sitt yrkesområde och komma ut på praktik. För att kunna fungera tillfredsställande i sina uppgifter krävs framför allt att man talar förstäligt och kan förstå talad svenska. Det är av stor vikt att muntlig språkträning och uttalsträning prioriteras i all utbildning i svenska för invandrare och flyktingar och särskilt i Sfi. God muntlig språkkompetens bidrar också till att utveckla den skriftspråkliga kompetensen.

Under de senaste åren har Integrationsverket stött utvecklingen av uttalsträning i svenska som andraspråk, bland annat genom projekt ProsIT, i vilket möjligheterna till uttalsträning med IKT²-verktyg undersöktes. Ett acceptabelt uttal och en god kommunikativ förmåga ökar möjligheterna för invandrare att göra sig gällande på arbetsmarknaden och underlättar integration. Det finns en växande insikt om behovet av större fokusering på muntlig kommunikativ förmåga och en effektivisering av utbildningen i svenska för invandrare och flyktingar. En utredning av behovet av uttalsträning, som genomfördes på Integrationsförvaltningen i Stockholm. Den visade att fortsatta insatser krävs för att höja medvetenheten hos beslutsfattare, utbildningsorganisationer och pedagoger om uttalets/prosodins och den muntliga kommunikationens betydelse samt att vidareutveckla och implementera metoder och verktyg avsedda att träna detta.

För att erfarenheterna och resultaten av de genomförda insatserna ska kunna tillvaratas och spridas nationellt krävs ytterligare insatser:

- Insikten om uttalets, särskilt prosodins, och den muntliga färdighetens betydelse måste spridas till fler utbildningsanordnare. I alltför många utbildningar i svenska för vuxna invandrare och flyktingar, bedrivs undervisningen med fokus på grammatik och skriftlig förmåga.
- Användningen av databaserade inlärningsprogram har ökat, men det saknas tillräckligt med interaktiva, ljudbaserade läromedel.
- Lärare behöver lära sig hantera de utvecklade IKT- verktygen och anpassa användningen till den aktuella gruppen och utbildningssituationen.
- Organisatoriska förutsättningar måste skapas för att de nya metoderna ska kunna implementeras.

Det var mot denna bakgrund, som projektet tillkom på initiativ av Folkuniversitetet.

Folkuniversitetet har sedan 60-talet anordnat utbildningar i svenska för invandrare och kontinuerligt medverkat till utveckling av språkundervisningen. Inom FU finns stor språkmetodisk kunskap och intresse för uttalsträning. I Uttalsprojektet vill man tillsammans med samverkanspartner fortsätta utvecklingen och medverka till att resultaten av utvecklingsarbetet kan tillvaratas i Sfi.

Uppsala kommun som likaledes har en lång erfarenhet av att anordna utbildningar i svenska för flyktingar och invandrare, har under senare år börjat uppmärksamma betydelsen av ökad och förbättrad uttalsträning. IKT-baserad uttalsträning ingår och har tidigare ingått som en del i två projekt i kommunen, först i projekt Fyris och nu i projekt ISAK- tidig arbetsmarknadsinriktad introduktion.

En medverkan från Uppsala kommuns sida i Uttalsprojektet, har inneburit en unik möjlighet att brett kunna introducera IKT-baserad uttalsträning och prosodi i Sfi i Uppsala kommun och utveckla undervisningsmetoder med fokus på framför allt lågutbildade.

¹ SOU, Statens Offentliga Utredningar nr 2003:77.

² Med IKT-verktyg menas informations- och kommunikationsteknologi.

Syfte

Syftet har varit att pröva om en effektiviserad uttalsträning och en ökning av den muntliga språkträningen leder till att deltagare i Sfi-undervisningen får ett bättre uttal. För att effektivisera uttalsträningen ville vi genomföra kompetenshöjning hos lärarna, pröva befintliga metoder och tekniker och utveckla dem vidare. Dessutom ville vi se hur implementering och integrering kan ske på en Sfi-skola.

Ett huvudsyfte med denna rapport är att beskriva vilka förutsättningar som funnits och behövs för att driva projektet och vilka faktorer som bidragit till de goda resultat vi uppnått. Förhoppningsvis kan det medföra att andra Sfi-skolor inspireras och ser möjlighet att göra ett eget förändringsarbete. Just därför får redogörelsen kring skolans roll och projektet ur ett organisatoriskt perspektiv relativt stor plats i rapporten, liksom resonemang kring spridning och vidareutveckling.

Mål

- att höja den teoretiska och praktiska kompetensen hos Sfi-lärare i uttalsträning så att de blir motiverade att arbeta mer med den muntliga kommunikativa språkträningen i allmänhet och särskilt med uttalet/prosodin.
- att deltagarna i en pilotgrupp ska kunna kommunicera muntligt utan att bristfälligt uttal utgör ett hinder
- att utveckla metoder för utökad uttalsundervisning och muntlig träning, bl a med IKT-verktyg, inom Sfi-utbildningen
- att finna en modell för integrering i Sfi-utbildningen.

Målgrupper

- Projektgruppen:** En grupp, 8-9 Sfi-lärare, inom Vuxenutbildningen i Uppsala kommun, som avsätter tjänstetid i projektet, aktivt deltar i ett brett kompetenshöjningsprogram, själva har utökad uttalsträning i sin undervisning och som därmed utgör en pilotgrupp vad gäller modellen för kompetenshöjning och metodernas och teknikens framgång.
- Övriga lärare:** 25 Sfi-lärare, som deltar i utbildning inom ramen för sin vanliga fortbildning.
- Pilotgrupp:** 25-30 deltagare i Sfi-utbildningen i Uppsala kommun.
- Indirekt målgrupp:** Ca 500 deltagare på Sfi, vars lärare genomgår kompetenshöjning.

Utvärdering

Tre externa utvärderingar har gjorts:

1. Utvärdering av hela projektet baserat på intervjuer (sammanfattning på sid 34).
2. Utvärdering av de kompetenshöjande insatserna, baserat på enkätundersökning.
3. Språkutvärdering av deltagarnas tal.

Utöver de externa utvärderingarna har det skett en kontinuerlig uppföljning och utvärdering inom projektet.

PROSODIA-metoden

Grundprinciperna för uttalsträning är:

- att den är mycket viktig
- att den bör ske så tidigt som möjligt och ofta
- att den helst bör integreras i undervisningen som helhet
- att prosodin står i fokus
- att träning av enskilda ljud är underordnad prosodin

PROSODIA-metoden är en eklektisk undervisningsmetod för effektiv uttalsträning utvecklad av Paula Grossman. Grundtanken är, att en god prosodi är avgörande för ett förståeligt tal. Inlärarna måste först och främst till fullo förstå och behärska förlängningar av ljud. Därefter tränar de systematiskt vidare på rytm, melodi, reduceringar, betoningsregler, flyt, m m.

Metoden innehåller moment som aktiverar deltagarna, både muntligen och fysiskt. Inläringen förstärks med hjälp av sånger, bilder och symboler. Uttalsträningen upplevs som lättsam och rolig och deltagarna märker redan efter första lektionen att de får ett mer svenskt uttal. Kunskaperna befasts med övningar i dataprogrammet Lingus.

PG har utvecklat ett program i två moduler. Den första modulen, om ca 15 lektioner à 90-100 minuter, ägnas primärt åt klassrumsundervisning i basprosodi. Den följs av en andra modul för befastande och utökande av uttalskunskaperna, där klassrumsundervisningen kompletteras med mycket databaserad träning, 10-15 lektioner. Denna träningsmodell har helt eller delvis prövats i alla pilotgrupper och i implementeringsgrupperna.

Vi har bla funnit att deltagare, som ännu ej är bekanta med det latinska alfabetet och som dessutom har få års skolgång, har stor behållning av detta program. Dessa deltagare behöver emellertid mer tid för basprosoditräningen.

De kompetenshöjande insatserna har framför allt varit introduktion och tillämpning av denna metod och dess koppling till databaserade övningar. Utvärderingarna visar att projektets framgång till största del baserar sig på detta. Intresset för metoden är stort bland lärarna i projektgruppen och bland övriga lärare. Man önskar mer utbildning, lärarhandledning och läromedel.

” Roligt och lärorikt att arbeta med uttal enligt Prosodia-metoden. Stimulerande att som lärare lyckas väcka elevernas insikt i det svenska uttalet och konstatera att det verkligen går att förbättra. Dessutom har både lärare och elever roligt på lektionerna eftersom övningarna är varierande för både kropp och hjärna.”

Kersti Månsson, lärare i projektet

Skolan

Sfi-undervisningen i Uppsala bedrivs på Vuxenutbildningen S:t Per/Edda. 48 lärare är anställda inom Sfi, varav merparten är mycket erfarna och har arbetat i många år. Flertalet är över 50 år. Sfi-undervisningen har utvecklat en stark spårverksamhet som erbjuder de sfi-studerande möjlighet till att, förutom sfi-studier, även kunna delta i studier och praktik inom olika yrkesområden.

S:t Per/Edda består av fyra enheter med olika verksamhetsinriktningar, bland annat gymnasial utbildning och utbildning inom restaurang/storhushåll. Sfi-utbildningen var under projekttiden spridd på tre olika lokaler. På Verkmästargatan, där Uttalsprojektet haft merparten av sin verksamhet, har bedrivits Sfi för lågutbildade och analfabeter.

Att lärarna och undervisningen varit utspridd på flera lokaler har varit till en viss nackdel för projektet, då tre av lärarna haft mindre kontakt med de övriga lärarna i projektgruppen.

Förutsättningar för medverkan

Sfi har i Uppsala varit en kommunal angelägenhet ända sedan 1986. Skolan har följt den pedagogiska utvecklingen, varit del av den och medverkat och drivit många projekt under åren. Flera lärare tycker att de har god kompetens för Sfi och att de har lärt och gjort det mesta.

Merparten av deltagarna idag har arabiska, kurdiska och andra språk, som typologiskt ligger långt från svenskan, som modersmål. Många är lågutbildade och en del är analfabeter. Denna deltagarkategori ställer speciella krav på läraren och på skolan. Lärarna kan känna att de anstränger sig väldigt mycket utan att få de resultat de önskar. Deltagare har en mycket långsam progressionstakt. De förstår en hel del svenska men kan inte uttrycka sig. Frånvaron är hög och deltagarna mår ofta dåligt. Skolan försöker på alla sätt komma till rätta med de här problemen genom att pröva nya metoder och förändra organisationen på olika sätt. De senaste två åren har man satsat på Hälsospåret – ett projekt inom RECOMP³.

● ■ ●	
Vad sa du?	vas <u>a</u> ru
Vad gör du?	vag <u>ö</u> ru
Vad ser du?	vas <u>e</u> ru
Vad tror du?	vatr <u>ö</u> ru
Vad är det?	va <u>e</u> re
Vad var det?	vav <u>a</u> re
Vad blir det?	vabl <u>i</u> re
Vad står det?	vast <u>å</u> re

© Paula Grossman

Exempel på Prosodia-övning.

³ Ett utvecklingspartnerskap inom Equal, ett program inom Europeiska socialfonden.

Skolan är alltså benägen att delta i projekt och utvecklingsarbete, som kan hjälpa just den här deltagargruppen. Lärarna är kunniga och ambitiösa, vilket också innebär att de vet var de har sina Akilleshälar och en av dem är just – uttal. De besitter ofta de teoretiska, fonetiska kunskaperna, men de söker nya synsätt och effektivare undervisningsmetoder. Många vill också utnyttja datatekniken, som substitut eller komplement till den undervisning i språkstudio som de haft. De vill hitta nya former för hur de kan integrera uttalsträningen och talträningen i undervisningen.

Skolan har sedan flera år tillbaka dataprogrammet Lingus. Man deltog aktivt i ITiS⁴ under år 2000. Det var två, tre lärare som blev intresserade och fortsatte.

Kommunen kräver att utbildningsanordnarna ger en utbildning av hög kvalitet. Därför är skolan mån om att redovisa lyckade projekt och peka på förbättringar, som gjorts.

Ytterligare ett skäl till att man ville vara med var, att skolan såg att man kunde få ett tillskott kunskaps- och utrustningsmässigt. Uttalsprojektet bekostades till största del av utifrån kommande bidrag, med en färdig ansökan och så gott som beviljade pengar.

Grundförutsättningarna var alltså:

Insikt om behovet av nya arbetssätt i uttalsträningen.
Beredvillighet till förändring och utvecklingsarbete, både hos lärare och ledning.
Kommunens krav.
Ekonomiska möjligheter.

Organisatorisk verksamhet

Målbeskrivning

Skapa medvetenhet och beredvillighet i organisationen, framför allt hos ledningen, för att möjliggöra genomförandet av projektets alla delar.

Skapa praktiska förutsättningar för användning av IKT-verktyg.

Projektstarten – initiala frågor

Fanns det tillräckligt många intresserade lärare, som ville delta i en projektgrupp? Det skulle vara minst 8.

9 anmälde intresse. Under projektets gång skedde förändringar.

Hur kunde samordning av ekonomin ske mellan Uppsala kommun och Folkuniversitetet?

Det tog ca två månader innan det blev klart vem som skulle hålla i den löpande ekonomiska redovisningen på skolan. De ekonomiska rutinerna var svåra att skönja för projektledaren, som stundvis besvärades av att hon inte hade kontroll över fakturering och budgetposterna.

Projektet kom igång i terminsstart, då alla scheman redan var lagda.

Skulle vi trots det kunna få till en pilotgrupp?

Detta löste sig. Se under sammanställning Pilotgrupper.

Skulle det snabbt gå att hitta en vikarie för de lärare som skulle få tjänstetid för att delta i projektet?

Naturligtvis hittade rektorn en bra vikarie, men det tog några veckor, och gav upphov till initiala svårigheter. Lärarna arbetade både full tid med undervisning och i projektstarten och kände sig stressade. Detta framkommer också i utvärderingen av projektet.

Hur skulle lärarnas tjänstetid beräknas och på vilket sätt skulle tidrapporteringen gå till?

Detta krävde flera diskussioner tillsammans med rektor och i gruppen.

Det är viktigt att ha klara riktlinjer och ett enkelt förfarande. Det tog alltför lång tid innan detta uppnåddes i projektet.

Skulle det gå att få till gemensamma mötestider?

Det blev ett pusslande med scheman och en del gnissel i arbetslagen, där lärarna i projektgruppen ingick, men allt löste sig.

Vem ur ledningen skulle ingå i projektgruppen?

Som vanligt är på skolor, har rektorn alldeles för mycket att göra för att kontinuerligt delta i projektmöten. Den pedagogiskt ansvariga på skollokalen på Verkmästargatan hade inte tid och den biträdande rektorn hade ej något pedagogiskt ansvar.

Ledningsrepresentant saknades under alltför lång tid, vilket ledde till svårigheter för projektledaren och projektgruppen i planering och genomförande.

Rektorn deltog senare på ett antal möten, och därefter biträdande rektor.

Hur skulle projektledaren, som kom utifrån, klara att starta och driva projektet i en, för henne, okänd organisation?

Avsaknad av ansvarig i projektgruppen och i skolans lokal vid starten blev kännbar och innebar en hel del merarbete. Särskilt då skolan skulle utrustas med nya datorer och annan teknisk utrustning. Projektledaren kände ej heller lärarna väl, vilket ledde till en del friktion, då undervisning, utbildning och handledning satte igång direkt. Problemen löste sig emellertid efterhand och en fördel har varit att projektledaren har lång erfarenhet av arbete med Sfi, både som lärare och pedagogiskt ansvarig, på olika Sfi-skolor.

Lärdomar

Projekt, där lärare är involverade, behöver en planerings- och startfas som ligger god tid före schemaläggning och terminsstart.

Representant från ledningen bör ingå i projektgruppen, särskilt initialt.

De administrativa och ekonomiska rutinerna bör vara tydliga och klara vid start.

Lokaler och teknisk utrustning

Datautrustning

Då ansökan skrevs var behoven av teknisk utrustning mycket oklar. Detta ledde till att en tilläggsansökan fick skickas in när projektet redan var igång. Detta, i sin tur, ledde till att projektet inte hade tillgång till en färdigutrustad datasal förrän i mitten av november.

Övriga datorer i skollokalen saknade kapacitet att arbeta i intranätet Rexnet, vilket under flera månader utgjorde ett problem. Det fanns inte tillräckligt med datorer för utbildning i Rexnet, och det försvårade kommunikationen och tidrapporteringen i projektet.

Uttalsträning i Lingus-programmet med lärare Kersti Månsson.

Följande behov framkom:

- en ny modern datasal, utrustad för att klara för arbete med Lingus och andra ljudbaserade dataprogram
- nätverksdragning
- nya licenser, komplettering av befintliga
- Office-paket till alla datorer
- övriga licenser för dataläromedel
- bärbara datorer, dels för att de befintliga lärardatorerna inte hade tillräcklig kapacitet, dels för att lärarna skulle kunna arbeta i olika delar av skolan och hemma
- datautrustning för projektledaren
- videokameror för dokumentation

Inköp av rätt utrustning, inredning av ny datasal (databord, stolar, placering m m), nätverksdragning, installation av ny programvara – framför allt Lingus programvara – krävde oförutsett stora insatser. Projektledaren fick avsätta mycket tid tillsammans med den dataansvarige och dataläraren, som tursamt nog ingick i projektgruppen. Installation och hantering av Lingus programvara utgjorde ett problem i sig. Detta berörs ingående på sid. 24-26.

I och med fortsatt metodisk utveckling framkom behov av ytterligare utrustning, som också införskaffades, nämligen:

- 4 MP3-spelare för ljudupptagning
- scanner
- filmredigeringsprogram
- dator med kapacitet att hantera bild- och filmredigering, till dataläraren
- DVD-brännare – för att framför allt bränna CD-skivor med hemuppgifter till deltagarna

I utvärderingen framkom det att tillgång till god, teknisk utrustning i projektet värderats högt av lärarna i projektgruppen.

Lärdom

Projekt, som kräver datateknik, fordrar nogsam planering och stort budgetutrymme samt rejäl personell resurs.

Övriga lokaler och deras betydelse

Uttalsprojektet fick tillgång till rum i en del av skolbyggnaden som var tom. Det var viktigt att välja arbetsrum, som skulle möjliggöra bästa möjliga kommunikation inom projektgruppen.

Följande rum skapades för projektet:

Projektledarens rum, datasal, gemensamt projektrum, Uttalssal

Projektledaren valde att ha sitt arbetsrum i anslutning till den nya datasalen. Det fanns ytterligare ett rum som låg mellan projektledarens rum och datasalen. Projektledaren föreslog efter två månader att deltagarna i gruppen skulle förlägga sina arbetsplatser där, dels för att underlätta kontakten deltagarna emellan, dels för att därifrån kunna arbeta vid de nya datorerna och de andra IKT-verktygen. Lärarna föredrog dock att stanna kvar på sina ordinarie arbetsplatser i sina respektive arbetslag. I januari flyttade emellertid den lärare, som då arbetade heltid i projektet, sin arbetsplats till detta rum. Successivt började rummet fungera som ett projektgruppsrum, dit gruppen sökte sig för handledning och gemensamt arbete. Av betydelse var också att dataläraren hade sitt arbetsrum på samma plan. Hans insatser behövdes för det mesta i arbetet med Lingus i datasalen och i det gemensamma projekgruppsrummet.

Handledningen i PROSODIA-metoden skedde under hela hösten i lunchrummet och i lärarummen på det övre planet i skolbyggnaden. Även projektgruppsmötena förlades

Tage Rolander, lärare i projektet, askulterar på Prosodia-lektion.

till lunchrummet, där det fanns soffor runt ett bord. Detta var ett medvetet val, dels för att projektet skulle vara synligt, dels för att andra lärare skulle ha möjlighet att höra vad som sades, bli nyfikna och kanske ta till sig något. Särskilt gällde detta då lärarna handleddes individuellt. De lärare, som för tillfället vistades i lärarrummen, tillfrågades naturligtvis alltid först, om det gick bra att handledningen skedde där.

Samtidigt som datasalen iordningställdes skapades en särskild uttalssal i ett rum ovanför, så att man lätt skulle kunna ta sig därifrån till datasalen under samma lektionspass. Tillgång till en uttalssal är centralt för att kunna bedriva undervisning med PROSODIA-metoden, eftersom det krävs rörelseutrymme och att man inte sitter vid bord, då man tränar uttal. Det är också bra att förflytta sig från sitt ordinarie klassrum, för att markera att det kommer att ske en annan slags undervisning. De enda möbler som finns i rummet är en cirkel med stolar. Färgglada gardiner och bonader sattes upp, för att skapa en lustfylld stämning.

Lärarriktad verksamhet

Målbeskrivning

Kompetenshöjningsmålen skulle uppnås genom:

- utbildning om uttal i kontrastivt perspektiv och om prosodi
- utbildning om metoder för uttalsträning. I synnerhet en introduktionsutbildning i PROSODIA-metoden.
- utbildning i användningen av IKT-verktyg, särskilt författarverktyget i skalprogrammet Lingus men också ljudinspelningstekniker, ljudfilshantering, digital bildhantering, PowerPoint-presentationer m m.
- implementering och integrering av nya kunskaper och metoder

Den primära målgruppen för kompetenshöjningen var lärarna i den projektgrupp, som bildades. Dessa fick, genom sin medverkan och genom den egna uttalsundervisningen, en omfattande fortbildning.

Övriga lärare erbjöds delta på föreläsningar och workshops. De lärare, som arbetade i samma lärarlag som projektgruppen, fick också därigenom viss mån ta del av projektlärarnas erfarenheter.

Lärarna i Projektgruppen

I slutet av augusti, efter en projektpresentation och förfrågan ifrån rektorn, anmälde 8 lärare intresse att vara med i projektet. Lärarna skulle ansvara för uttalsundervisningen, utgöra primär målgrupp för kompetenshöjning, medverka till metodutveckling samt senare också bidra till kompetenshöjning bland övriga lärare genom att erbjuda auskultation och handledning. Projektgruppsarbetet skulle innebära planering, samordning av arbetet med den deltagarriktade verksamheten och metodutvecklingsarbetet, erfarenhetsutbyte och bidra till utveckling av organisationen.

Sammansättningen i gruppen har förändrats över tid. Initialt fanns ett intresse bland 9 lärare. Av dessa lämnade två projektet under den första månaden och ytterligare en därefter.

Inledningsvis fanns ingen från skolledningen med i projektgruppen, men vi konstaterade efter en tid att detta var nödvändigt. Rektor beslutade då att hon och biträdande rektor skulle turas om att vara med på projektgruppsmötena och mer aktivt ta del i projektarbetet.

Efter ca tre månader, då undervisningen samt de kompetenshöjande insatserna visade goda resultat, ökade intresset för ett större engagemang bland lärarna. I december anslöt sig tre lärare till, varav två samtidigt var engagerade i projektet ISAK.

Lärare i projektgruppen	Tid	Medverkansgrad i % av heltidstjänst
Kersti Månsson (KM)	10 mån	85%
Datalärare Reza Ameli (RA)	12 mån	65%
Barbro Caglar (BC)	10 mån	40%
Tage Rolander (TR)	10 mån	35%
Helene Mårtensson (HM)	10 mån	25%
Bengt Isaksson (BI)	10 mån	25%
Katarina Philgren (KP)	6 mån	25%
Lena Lindberg (LL)	6 mån	20%
Christina Säll (CS)	6 mån	10%

Vid projektstarten visade det sig att lärarna i projektgruppen, de flesta äldre än 50 år, behövde komplettera sina IT-kunskaper. Alla i projektgruppen behövde snabbt bli användare av intranätet Rexnet, för att vi på ett effektivt sätt skulle kunna kommunicera och dokumentera i projektarbetet. Några behövde också lära sig fler grundläggande funktioner i Windows och Internet. Utbildningsinsatserna för projektgruppen fick därför utökas.

Vårt projekt har därför, förutom ett metodutvecklingsprojekt för uttalsträning, också bidragit till utveckling av IT-kunnandet generellt, och resultaten och erfarenheterna av dessa insatser kan tillvaratas av skolan och av andra skolor i landet, där liknande behov föreligger.

Kompetenshöjande verksamheter

Föreläsningar i uttal/prosodi – metod och teori

Lärarna i projektgruppen deltog tillsammans med övriga lärare i den organiserade fortbildningen (se sid. 17). För projektgruppen har föreläsningarna varit ett komplement till de andra verksamheterna beskrivna nedan.

Undervisning

Alla lärare i projektgruppen har haft uttalsundervisning i sin egen grupp eller i särskild grupp för uttal. Eftersom undervisningen, både metodiskt och organisatoriskt genomförts på ett helt nytt sätt, har den för dessa lärare utgjort en utmaning och bas för nya lärdomar. Några lärare (KM, BC, HM) schemalade uttalsträningen redan i början av projektet. De andra lärarna försökte till en början tillämpa PROSODIA-metoden bitvis i sina grupper men utökade senare i projektet uttalsträningen och schemalade den.

Auskultationer

Lärarna har auskulterat då Paula haft demonstrationslektioner med PROSODIA-metoden. Under våren började lärarna även auskultera hos varandra. Lärarna har sammanlagt auskulterat 147 timmar, sept-febr. Att auskultera ger stort utbyte och är också utgångspunkten för handledningen och co-coaching. I utvärderingen har framkommit att denna verksamhet har varit en av de mest uppskattade.

Handledning och co-coaching⁵

PG har haft ca 140 timmars handledning. Handledningen har primärt syftat till förmedling av PROSODIA-metoden och innehållit lektionsplanering, lektionsförberedelser, allmän didaktisk kunskapsöverföring, sammanställning av övningar, fonetisk teori, praktiskt upplägg, viss datateknik, genomgång av genomförda lektioner, utarbetande av material för hemläxor m m. Den mesta handledningen har KM fått. Under våren handledde KM två andra lärare, BI och TR. Även BC fick mycket handledning av PG och deltog under våren i co-coaching med lärarna KP och LL. Även handledningen har värderats mycket högt.

From januari började vi försök med skriftlig handledning via vår konferens i intranätet Rexnet. PG kommenterade lärarnas lektionsplaneringar och övningar samt svarade på frågor. Genom kommunikationen i Rexnet kunde lärarna sinsemellan ta del av varandras dokumentation.

Tillgången till ett gemensamt projektrum, en särskild datasal och mycket planeringstid möjliggjorde för lärarna att träffas spontant för att hjälpa och vägleda varandra i arbetet.

Kompletterande datautbildning

Som beskrivits ovan var datavaran och kompetensen i grundläggande datakunskap låg bland några av lärarna på skolan. För att höja kompetensen och möjliggöra deltagande i projektet fick projektgruppen tillgång till en extra datalärare, Eva Thorsell-Blad, 4 timmar i veckan. Den första och främsta uppgiften var att möjliggöra kommunikation i en gemensam konferens på Uppsalaskolornas intranät Rexnet. Vår projektgrupp kom att utgöra en pilotgrupp på skolan, eftersom man under hösten ville få fler användare och sprida kunskap om Rexnet bland lärarna. Utöver detta anpassades innehållet i datautbildningen till vars och ens behov – framförallt visade det sig att några av lärarna behövde grundläggande kunskaper i Word och filhantering.

Utbildning i hantering av Lingus och andra IKT-verktyg

Lärarna i projektgruppen deltog i de workshops i Lingus som erbjöds alla lärare. Under våren kompletterades dessa workshops med genomgångar ledda av dataläraren Reza Ameli och PG.

Som ett led i metodutvecklingen utökade lärarna successivt sin kunskap i att hantera andra IKT-verktyg. Det gällde framför allt presentationer med hjälp av dataprojektor, inspelning och arkivering av ljud med hjälp av MP3-spelare, bränning av CD-skivor av olika format, filmning med videokamera, bildhantering m m. Eftersom RA, har ljud- och bildhantering som specialitet, kunde han förmedla sina kunskaper, dels under schemalagd tid för IKT-tekniskt stöd och på pedagogiska möten, men framförallt då behoven uppstod i pågående förberedelser för undervisning. Han avsatte också mycket tid för support vad gäller Lingusprogrammet, vilket framför allt utnyttjades av läraren KM.

⁵ Med co-coaching menar vi då kollegor byter tid och idéer med varandra på lika villkor. För närmare beskrivning se bla www.steinberg.se.

Projektgruppsmöten

Under hösten träffades gruppen en och en halv timme varannan vecka för att planera, följa upp och utbyta erfarenheter. Den processen var väldigt lärorik, eftersom gruppen då behandlade både organisatoriska och pedagogiska frågor. Anteckningar fördes av PG och lades ut i projektgruppens konferensrum i intranätet Rexnet.

Under de första fem månaderna började lärarna, många av dem ovana vid projekt, komma in i arbetet och rutiner skapades. Under denna fas erhöll de mycket kunskaper vad gäller uttalsträning, datakunskap och hantering av IKT-verktyg. Det fanns en trygghet i gruppen och positiva resultat gav uppmuntran och fortsatt engagemang.

Fr o m december träffades gruppen en gång i veckan och åtminstone vartannat möte ägnades åt pedagogiska frågor. Lärarna utformade tillsammans med projektledaren det pedagogiska innehållet på träffarna och medverkade i planeringen av den för alla lärarna gemensamma fortbildningen. Innehållet på träffarna har bl a varit testförfarande, intervjuteknik thai-talares särskilda svårigheter, diskussion om innehållet i Olle Kjellins bok ”Uttalet, språket och hjärnan”, samt kompletteringar av hantering av IKT-verktyg, som nämnts tidigare.

Resultat

Utvärderingarna visar att lärarna i Projektgruppen är mycket nöjda och att de uppställda kompetenshöjningsmålen uppnåtts. Det lyckade resultatet är säkert en sammantagen effekt av projektets olika delar.

Lärarna

- har ökat sina kunskaper om svenskt uttal och särskilt om prosodi
- fått nya ”verktyg” – metoder – för att undervisa i uttal och muntlig svenska:
 - känner till PROSODIA-metoden
 - kan undervisa med dataläromedel i Lingusmiljö
 - kan göra en del övningstyper med hjälp av Lingus författarverktyg
- har ökat sin datakunskap överhuvudtaget
- klarar de viktigaste funktionerna i intranätet Rexnet
- kan använda andra IKT-verktyg (MP3, dataprojektor)
- har ökat uttalsträningen och integrerat den i sin undervisning
- är mer villiga att släppa in varandra i klassrummet och lära av varandras undervisning

Fortbildning för samtliga lärare

Samtliga lärare erbjöds delta på workshops och föreläsningar som Uttalsprojektet anordnade i samverkan med projekt ISAK. 41 lärare har genomgått hela eller delar av fortbildningen.

Workshops

– i Lingus författarverktyg, 5 ggr, Roland Burman

Föreläsningar

- Basprosodi och PROSODIA-metoden, 3 ggr, Paula Grossman
- Uttalet, språket och hjärnan, Olle Kjellin
- Metodik och erfarenheter från ISAK, Karin Gustavsson och Roland Burman
- Tonspråk/Thai i kontrastivt svenskt perspektiv, Inga-Lill Hansson

Alla 48 lärare deltog dessutom på den studiedag som anordnades i juni i samverkan med CFL-Centrum för Flexibelt Lärande. Medverkande var Monica Mohlin-Sjödén och Anitta de la Fontaine. Studiedagen handlade om distansutbildning och det web-baserade läromedlet SAFIR. Programmet var mycket uppskattat och några lärare kommer under hösten, utifrån detta, att pröva distansundervisning.

Dessutom har projektet presenterats på lärarmöten och Öppet Hus.

Resultat

Utvärderingen av kompetenshöjningen visar att fortbildningsverksamheten varit uppskattad och lett till att lärarna blivit mer motiverade att arbeta mer med den muntliga kommunikativa språkträningen och uttalet/prosodin i synnerhet. En stor del av utbildningen har varit workshops i författarverktyget Lingus. Av de 18 lärare som deltagit, uppger endast hälften att de klarar att själva producera övningar. De är emellertid intresserade av att lära sig mer.

Modell för kompetenshöjning

Den modell för kompetenshöjning som vi utvecklats inbegriper ett spektrum av verksamheter och aktiviteter:

- auskultationer
- filmade demonstrationslektioner
- handledning
- co-coaching
- arbete i utvecklingsgrupper
- samarbetsforum i form av gemensamma rum, både fysiskt och i en konferens
- utnyttjande av de enskilda medarbetarnas kompetenser
- utbildningstillfällen för tillägnande av teoretisk och praktisk kunskap: seminarier, enskild undervisning, undervisning i smågrupper
- läsecirkel
- egen dokumentation
- kontinuerlig utvärdering

Innehållet på aktiviteterna har behovsanpassats och i möjligaste mån förlagts till lämpliga tider och inom en och samma lokal.

Det verkar som om denna modell för kompetenshöjning är effektiv, vilket utvärderingarna bekräftar. Vi tror att den även kan vara tillämplig i andra delar av vuxenutbildningen.

*” När jag hörde om projektet tänkte jag:
Det här passar mig! Uttalsprojekt med
metodutveckling och handledning!
Det låter hur bra som helst! Men det
här med modern teknik lyssnade jag
inte så noga på. Men det är ju faktiskt
kul det också!*

*Jag har aldrig i mitt liv lärt mig så
mycket på så kort tid”*

Heléne Mårtensson, lärare i projektet

Dataläraren Reza Ameli hjälper
Heléne Mårtensson vid datorn.

Deltagarriktad verksamhet

Målbeskrivning

- uttalsträning och utökad muntlig träning för deltagarna i pilotgrupperna, där deltagarnas kunskaper inledningsvis kartlagts, följts upp och vid projektets slut testats.
- uttalsträning och utökad muntlig träning för övriga deltagare genom lärarnas successiva tillämpning av sina nytillägnade kunskaper och metoder (i s k implementeringsgrupper).
- deltagarna i pilotgruppen ska kunna kommunicera muntligen utan att bristfälligt uttal utgör ett hinder.

Pilotgrupper⁶

Två grupper, om sammanlagt 29 deltagare, har varit piloter. Inspelningar av deras tal gjordes vid start och vid avslut för att se om de uppnått de uppsatta målen. Detaljerad beskrivning finns i Utvärderingen av deltagarnas tal⁷. Vi valde att ha två grupper som skilde sig på flera sätt:

Grupp 1 en s k reparationsgrupp där deltagarna var lågutbildade eller alfabetiserade, hade vistats relativt länge i Sverige och befast ett felaktigt uttal. Vi ville se om uttalsträning med PROSODIA-metoden kunde förbättra deras uttal på kort tid. De skulle göra sitt Sfi-prov (D) och sluta efter fyra månader.

Grupp 2 en nybörjargrupp, där deltagarna hade minst nio års utbildning. Denna grupp skulle fortsätta till juni (alltså delta ca 8 månader).

För att få en helhetsbild av Uttalsprojektets eventuella inverkan på deltagarnas språkkunskaper har utvärderingen skett med fyra olika metoder; panelbedömning med naiva lyssnare, uttalsanalys av högläsning av en text, lärarens subjektiva bedömning samt deltagarnas subjektiva uppfattning. De två förstnämnda metoderna har använts för båda pilotgrupperna medan de två sistnämnda endast använts vid utvärderingen av Pilotgrupp 1.

Inspelningarna av deltagarnas tal har gjorts av Projektgruppen. Detta har visat sig bra av flera skäl. Framför allt ger det lärarna direkt en kunskap om deltagarnas språkstatus, både vad gäller uttalet och språkfärdigheten i övrigt. Genom att inspelningarna sparas har deltagarna också själva haft möjlighet att jämföra sitt tal genom uppföljande inspelningar.

⁶ Med pilotgrupper avser vi grupper, som enligt kriterierna i ansökan, inledningsvis kartläggs, följs upp och sluttestas. Till detta fogar vi att deltagarnas uttal skall utvärderas och resultaten som helhet bedömas.

⁷ Se pdf på www.folkuniversitetet.se/uttalsprojektet och www.prosodia.se.

Vi testade olika sätt att fånga deltagarnas spontantal. Vi gjorde först försök med tal till bilder av olika slag, vilket inte slog väl ut. Deltagarna var mycket fåordiga och tyckte att det var svårt att komma på något att säga. Vi kom fram till att underlaget skulle vara tal hämtat från en personlig intervju med deltagaren.

Vi införde ett textläsningstest, som en komplettering till spontantal, för att få ett annat slags mått på vad deltagarna hade tillgodogjort sig.

Grupp 1

Start-Avslut	Tim/v	Antal deltagare	Lärare	Totalt antal timmar
Sept-dec	3,5	12	PG/KM	35

Gruppen hade särskild uttalsträning inom ramen för ordinarie Sfi-undervisning två gånger i veckan, två 60-minuters lektioner per gång, med ca 15 minuters rast. Deltagandet var frivilligt (de som inte valde att vara med fick vanlig Sfi-undervisning) men de som ville vara med var medvetna om att det ställdes vissa villkor. De skulle vara med vid alla undervisningstillfällen – frånvaro mer än 3 ggr innebar att de inte kunde fortsätta – och att de skulle komma i tid.

Lektionerna skedde i Uttalssalen. Alla deltagare fullföljde kursen. Denna pilotgrupp fick utgöra demonstrationsgrupp för utbildning i PROSODIA-metoden. PG involverade KM i lektionsplaneringarna och utöver KM auskulterade alla lärare i projektet ett antal lektioner. Deltagarnas tal spelades in initialt och vid kurslut i mitten av december. Eftersom de flesta i gruppen klarade Nationella Sfi-provet på D-nivå avslutades uttalsträningen före jul. Deltagarna hade då knappt genomgått den första modulen i PROSODIA-undervisningen och endast haft några lektioner med kompletterande datorstöd. Fyra deltagare fortsatte under våren och deras tal utvärderades även i maj.

Resultat och kommentarer

Den största uttalsförbättringen i utvärderingen kunde ses vid analys av deltagarnas textläsning. Deltagarna hade framför allt blivit bättre på att betona viktiga ord i satsen och att förlänga fler ljud än tidigare. Vid uttalsbedömningen av deras spontantal framkom, att fem deltagare av tolv uppnått målet att ha ett mycket gott uttal. Även om de flesta, enligt panelen, hade ett uttal som utgjorde någon form av hinder, har alla, enligt läraren, förbättrat sitt uttal. Deltagarnas subjektiva uppfattning av projektet och uttalsträningen visade sig vara mycket positiv över lag. De flesta deltagare trodde sig ha lättare att både bli förstådda och förstå andra och sade sig även ha förbättrat sin förmåga att läsa och skriva, vilket de hade fått höra av människor i sin omgivning. Många deltagare verkade ha fått en större medvetenhet om det svenska språket i allmänhet och uttalet i synnerhet. De har också påpekat att de borde ha fått denna undervisning då de började Sfi.

Med tanke på att gruppen endast haft 35 timmars uttalsträning och genomgått en modul av två, är resultaten mycket goda. Man bör ha i åtanke att de flesta deltagare i gruppen har vistats länge i Sverige och att de befast ett felaktigt uttal. För dem har uttalsträningen i projektet inneburit att lära om, vilket är en större svårighet och kräver mer tid än att lära rätt från början. Vår bedömning är, att fler deltagare i

gruppen skulle kunna uppnå målet, om de fick befästa sina baskunskaper i fortsatt uttalsträning genom bl a Lingus-baserade övningar.

Tyvärr genomförde vi inspelningar av deltagarna, textläsning och intervjuer, samma vecka som de gjorde Nationella provet i Sfi. Vi hade inte förutsett att deltagarna skulle vara så oroliga eller att de, som misslyckades på provet, skulle bli så nedstämda. Vi bedömer att testresultaten påverkades negativt av detta.

Fyra av deltagarna i Grupp 1 fortsatte att ha uttalsträning under våren i implementeringsgrupp D, då de bl a fick befästa sina kunskaper med uttalsövningar i Lingus. Deras tal utvärderades ännu en gång i maj. Två av de fyra deltagarna hade då förbättrat sitt uttal betydligt. En av de fyra i gruppen hade under våren personliga problem och koncentrationssvårigheter, som kan förklara varför hans tal inte förändrades märkbart.

Vi har noterat några positiva bieffekter hos deltagarna. Närvaron i pilotgruppen 1 har varit jämförelsevis hög. Ca 9% av deltagarna var i snitt frånvarande veckorna 38-49. Frånvaron i liknande grupper mättes under en vecka (v 43) och var då 12,5%. De fyra deltagare som fortsatte under våren hade bara 8% frånvaro!

Kuratoren på skolan tyckte, att en av deltagarna i gruppen, som regelbundet besöker henne, förändrats väsentligt tack vare uttalsträningen. Han har fått stärkt självförtroende, talar tydligare och bättre och fungerar i övrigt bättre än tidigare.

Grupp 2

Start-Avslut	Tim/v	Antal deltagare	Lärare	Totalt antal timmar
Sept-maj	3	17	BC	93

Gruppen hade särskild uttalsträning schemalagd i ordinarie Sfi-undervisning – under hösten, tre gånger i veckan, en timme per gång och under våren, två gånger i veckan, en och en halv timme per gång. De undervisades av BC, handledt av PG. Eftersom gruppen inte hade tillgång till en särskild uttalssal, möblerade man istället om i klassrummet så att alla deltagare under uttalsträningen satt i en halvcirkel utan bord. Från december kompletterades klassrumsundervisningen med Lingus-baserade dataövningar, både färdiga läromedel och successivt med övningar som BC gjorde själv.

Närvaron i grupp C har varit hög, men enligt läraren BC är detta fallet även i andra liknande grupper.

Resultat och kommentarer

I utvärderingen av Grupp 2-deltagarnas uttal inkluderades en jämförelse med en kontrollgrupp som läst i den ordinarie SFI-undervisningen men som inte fått någon särskild uttalsträning. Grupp 2 hade i genomsnitt ett bättre uttal än kontrollgruppen, De flesta av kontrollgruppens elever, förutom två, placerade sig långt ner på listan i jämförelse med Uttalsprojektets elever. Ingen i Grupp 2 uppnådde emellertid målet *inget hinder*. 10 av 17 projektdeltagare, dvs 59%, hade ett uttal som utgjorde ett *mycket litet hinder*, medan övriga sju deltagarna hade fått värden som motsvarade *litet hinder*.

Intressant är också hur deltagarna i Grupp 2 läste ut text i jämförelse med en grupp som inte haft någon uttalsundervisning. Här är skillnaden markant. Deltagarna i Grupp 2 läste ut bokstäverna betydligt bättre och hanterade likaså prosodin bättre. Resultaten indikerar att en särskild uttalskurs kan ha stor inverkan på en inlärares prosodiska färdigheter.

Med tanke på att lärare BC startade gruppen och hade uttalsundervisning i den samtidigt som hon själv lärde sig ett nytt sätt att arbeta, måste man betrakta detta som ett gott resultat.

Metodutvecklingsgrupp

Språkinlärare, som har östasiatiska tonspråk som modersmål, har särskilda svårigheter med svenskt uttal. Det gäller framför allt vissa enskilda ljud och konsonantförbindelser. På skolan finns många thailändskor, som är relativt lågutbildade, ofta svaga hemspråkläsare och saknar kunskaper om det latinska alfabetet. Eftersom en av lärarna i projektgruppen, HM, hade 10 thailändskor i sin Sfi-grupp, beslöt vi att ge dem uttalsträning 1½ -2 timmar extra i veckan. HM försökte anpassa metod och innehåll till de särskilda förutsättningar som gäller för denna målgrupp. Deltagarna intervjuades med hjälp av tolk i slutet av november, där det framkom att de värdesatte undervisningen mycket.

För denna målgrupp utgör datastödd inläring ett särdeles gott komplement i uttalsträningen, eftersom de behöver lyssna mycket koncentrerat på enskilda ljud. Under våren fick även denna grupp tillgång till datasalen med Lingus-övningar under uttalslektionerna. HM och PG började tillsammans utarbeta särskilda Lingus-övningar, som tränar bl a konsonantförbindelser.

Kommentarer

Närvaron i gruppen har varit mycket oregelbunden p g a att deltagarna reser till Thailand ofta och är borta flera veckor. Vid vårterminens början fanns det endast fyra deltagare kvar av den ursprungliga gruppen och fyra nya deltagare tillkom.

Då det gäller deltagare, som har så pass stora uttalsträningsbehov som tex thai-talande, ser vi att det är en stor fördel att de får anpassad uttalsträning i egen grupp. Det kan också vara bra, då de är helt nybörjare, att de får hjälp med förklaringar av en tolk.

Denna målgrupp behöver mer tid än 2 timmar i veckan för särskild uttalsträning. Det skulle vara bra, om de hade tillgång till rekommenderade Lingus-övningar att träna själva på i datasal eller i hemmet.

Implementeringsgrupper

Med implementering menar vi, att lärarna successivt har infört och ökat den nya uttalsträningen i ordinarie undervisning. Sex implementeringsgrupper startade i januari och en i april. Dessförinnan under hösten hade lärarna auskulterat i pilotgrupperna, deltagit i handledning och fortbildning m m. De hade också möjlighet att då och då införa uttalsträningsmoment i sina ordinarie grupper.

Implementering skedde i 7 grupper på olika nivåer och med olika utbildningsbakgrund. I 3 av grupperna var de flesta lågutbildade och hade vistats länge i Sverige. De hade ungefär samma förutsättningar som pilotgrupp 1. Uttalsträningen skedde i pass om 1,5-2 timmar, två gånger i veckan. En grupp hade själva valt att delta i sär-skild uttalsträning i ett nyinfört Uttalsspår.

I alla grupper började lärarna att, i olika utsträckning, undervisa enligt PROSODIA-metoden, med stoff från auskultationer, föreläsningar, handledningstillfällen, typövningar och färdiga lektionsplaneringar. Under senhösten började vi att göra övningar i Lingus, baserade på samma principer och innehåll. Några lärare prövade att skapa PowerPoint-presentationer, som alternativ till overhead, med detta innehåll. Färdiga dataläromedel användes också – framför allt Vi ses, Vi hörs och Så ska det låta. Den datorstödda undervisningen utökades successivt, så att första halva lektionstiden ägnades åt gruppundervisning och den andra till befästande övningar i datasalen. En av KM:s grupper med fortsättare, en D-grupp, fick delvis vara en metodutvecklingsgrupp för att testa de nya funktionerna i Lingus.

Totalt antal deltagare, som har fått utökad uttalsträning i olika omfattning under hela projektet är ca 180.

Från och med terminsstart i september 2005 har alla lärare i projektgruppen infört schemalagd, utökad uttalsträning i sina ordinarie grupper.

Metodutveckling och användning av IKT-verktyg

Målbeskrivning

Metodutveckling skulle ske kontinuerligt genom de ovanstående verksamheterna.

Specifikt skulle vi pröva:

- former för kompetenshöjning och utvecklingsarbete av lärare, annan berörd personal och samverkanspartner
- uttalsträningmetoder och innehåll som passar olika målgrupper inom Sfi
- IKT-verktygen, i första hand Lärar-Lingus med databaserad portfolio

Lingus

En utgångspunkt för projektet har varit att använda dataprogrammet Lingus som komplement till gruppundervisningen med PROSODIA-metoden, att pröva nyutvecklade funktioner och att bidra till vidareutveckling av programmet. Valet av Lingus som verktyg beror på att det ger inläraren möjlighet att spela in sitt tal och därefter kunna lyssna av det samt att läraren kan göra egna övningar i programmet. Möjligheten för läraren att lyssna av talet samtidigt med inläraren (vilket är möjligt i ett språklaboratorium) finns emellertid inte, vilket vi anser är en stor brist.

Under projekttiden har vi:

- ökat användningen av Lingus-baserade läromedel
- testat och vidareutvecklat författarverktyget
- testat portfoliofunktionen

Vi visste av rapporter från tidigare projekt att installation, uppgraderingar och författarverktyget kräver både tid och engagemang. Detta har bekräftats. Vi redogör här för processen och de styrkor respektive svagheter vi ser i programmet.

Installation och uppgradering

Vi installerade programmet i skolans nätverk, som drivs med operativsystemet Windows NT. Det vi är vana vid från andra programvaror är, att det finns ett färdigt installationspaket. Så är dock inte fallet med Lingus. Programmet är uppbyggt av flera enstaka filer med olika funktioner. Även vid uppgraderingar till nyare versioner måste man skriva över valda filer manuellt, vilket är osäkert och tidskrävande. Uppgraderingar sker ju annars automatiskt.

Att installera färdiga läromedel är däremot ganska enkelt och problemfritt.

Installationssvårigheterna, de många uppgraderingarna och påföljande komplikationer har krävt mycket tid och personell resurs, som vi inte förutsåg. Vi bedömer att en tredjedel av projekttiden ägnats åt detta, framför allt av dataläraren i projektgruppen och av datateknikern.

Författarverktyget

Lingus har två användningsnivåer – elevdelen och författardelen. Användarvänligheten i elevdelen är tillfredsställande och eleverna lär sig grundfunktionerna i programmet ganska snabbt.

Användarvänligheten i författardelen skiljer sig avsevärt från elevdelen. Programmet saknar en hel del verktyg och finesser som man är van vid från andra programvaror och som underlättar arbetet. Programmet kräver vissa grundläggande datorkunskaper, som de flesta av lärarna i projektgruppen saknade. Det finns för närvarande inga kompletta manualer till programmet, vilket förlänger inlärningsprocessen. Utvärderingen visar också att endast hälften av de tillfrågade lärarna, som gått fortbildningen i Lingus, klarar att skapa egna övningar. Merparten av dessa var med i projektgruppen och hade även möjlighet till enskild support.

I programmet finns olika övningstyper (flervalsövningar, diktamen, uttalsövningar). Den övningstyp vi använt mest har varit uttalsövningar. Vid konstruktion av övningarna märkte vi att textredigeringen och textverktyget inte är jämförbart med vanliga ordbehandlingsprogram och att utformningen är ganska enkel. Textformateringsfunktioner, ångraknappar och teckenjusteringar är exempel på funktioner som saknas.

Ljudinspelningen, som är en viktig del i uttalsövningarna, är ganska tidskrävande då enkla funktioner såsom paus under inspelningen, framspolning, bakåtspolning och redigeringsmöjligheter av det inspelade ljudet inte är möjliga.

När det gäller filformatet på det inspelade ljudet använde vi ”MP3” i början av projektet, vilket sedermera inte visade sig fungera korrekt i Lingus. Vi övergick till ljudformatet ”Wave”, som inte är lika komprimerat som MP3 och som resulterar i större storlek på filerna.

Att använda bilder i övningar är vanligt men bildbehandlingsmöjligheterna är mycket begränsade i Lingus. Det saknas bildformateringsfunktioner som att beskära bilder, rotera bilder, ändra färger och placera om bilder.

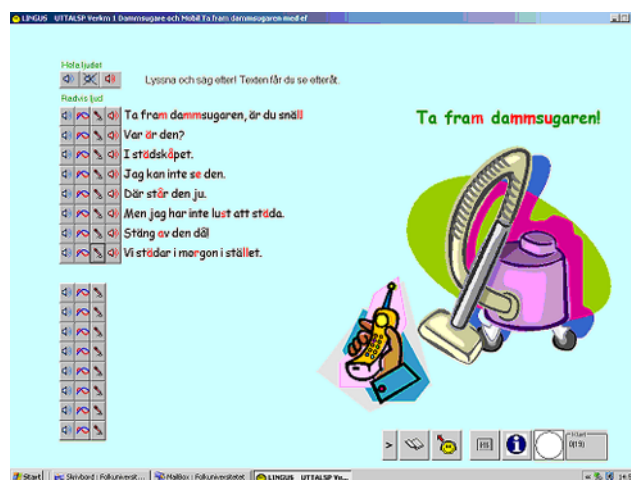
Filhanteringen i Lingus skiljer sig ganska mycket från andra program vad gäller att spara färdiga övningar, kopiera, flytta och ändra namn på filerna. Lingus-övningar är ofta inte bakåtkompatibla med tidigare versioner.

Rekommendera övningar, resultatuppföljning och portfolio

Under sista delen av projektet prövade vi tre nya funktioner – att rekommendera övningar, att följa upp resultat och att spara inspelat tal i en portfolio.

Rekommendationsfunktionen ger läraren möjlighet att välja ut särskilda övningar till olika elever, beroende på vad de har för svårigheter. Då deltagaren loggar in sig i programmet kommer det automatiskt upp en ruta, som talar om att han/hon har rekommenderade övningar och vilka de är. Detta är ett utmärkt verktyg för individualisering.

Resultatuppföljningsfunktionen ger läraren möjlighet att i efterhand lyssna på det deltagaren spelat in. Läraren måste emellertid markera just dessa övningar i förväg.

Deltagaren kan själv spara inspelat ljud i sin egen portfolio, för att vid ett senare tillfälle gå tillbaka och lyssna av. Hanteringen är emellertid även här tidskrävande och något omständlig. Deltagaren kan inte spara allt inspelat ljud i övningen på en gång, utan bara en ljudrad i taget. Vi har endast testat portfoliofunktionen med fem deltagare och kan inte uttala oss om, huruvida programmet klarar, att flera än så sparar sina ljud samtidigt.

Lärdomar och rekommendationer

Färdiga läromedel producerade i skalprogrammet Lingus är enkla att installera och användarvänliga.

Installation och hantering av författarverktyget kräver engagerade resurspersoner, mycket tid och support.

Förhållandevis mycket lärarutbildning och uppföljning behövs, särskilt för datorovana.

Skolledningen bör noga väga kostnaderna (licens, support, personal, utbildning) mot den förväntade användningsgraden.

Inspelningar av deltagarnas tal

Vi har gjort inspelningar av deltagarnas tal i alla grupper som deltog i projektet, i början och i slutet av kursen. I några grupper gjorde vi även inspelningar efter halva tiden. Vi har haft intervjuer med deltagarna, låtit dem tala till bilder och de har fått läsa text högt.

Syftet med inspelningarna var:

- att få bedömningsmaterial till språkutvärderingen av pilotgrupperna
- att få diagnostiskt material både vad gäller uttal, allmän läskunnighet, uttydning av svenska bokstäver samt generell språkfärdighet. Bl a har lärarna därigenom på ett tidigt stadium kunnat konstatera att några deltagare behöver alfabetiseras helt, vilket man annars ev hade upptäckt mycket senare.
- att deltagarna och lärarna ska kunna följa deltagarnas framsteg vad gäller muntlig produktion
- att få ytterligare ett testverktyg, som ev kan bidra med kunskap till revidering av de nationella Sfi-proven.

Vi har prövat olika inspelningstekniker för upptagning av deltagarnas tal och funnit att det görs bäst och enklast med hjälp av MP3-spelare. De inbyggda mikrofonerna i de flesta MP3-spelare som finns på marknaden idag är av god kvalitet. Ljudet är lätt överförbart till datafiler och vi lagrar dem i vårt gemensamma nätverk. Nackdelen är att inspelningarna måste göras med en deltagare i taget.

Ljud-hemläxor

Det är viktigt att deltagarna på egen hand kan repetera och träna det som gjorts på uttalslektionerna. Vi lät deltagarna fylla i en blankett för att undersöka vilken utrustning de hade hemma. De flesta hade tillgång till dator, men några hade endast kassettbandspelare.

Vi har bränt CD-skivor för dator med det innehåll som presenterades under de åtta första uttalslektionerna och delat ut till deltagarna. De flesta lyssnade till CD-skivorna flera gånger och försökte säga efter. Tyvärr är mångfaldigandet mycket tidskrävande.

Det optimala verktyget för repetition är nätbaserade övningar. Vad gäller vår primära målgrupp – lågutbildade invandrare (varav merparten är socialbidragstagare), ser vi att den möjligheten står till buds endast för ett fåtal. Avancerad datorutrustning och bredbandsuppkoppling för mottagande av ljudfiler och bildmaterial är idag alltför dyrt. Ljud-hemläxor på CD är emellertid ett fungerande och bra mellansteg för framtida webbaserat övningsmaterial och distansutbildning.

” Mina barn säger till mig – mamma du har blivit bättre, du kan prata så bra nu.”

Nafisa Ali, Sfi-deltagare

Förslag till fortsatt IKT-utveckling på skolan

- kompletteringar av funktioner i det existerande författarverktyget i Lingus i samverkan med Larson Education
- utnyttjande av funktionerna Rekommenderat och Portfolio för att öka individualiseringen i uttalsundervisningen
- upprättande av ett digitalt språklaboratorium.
- ökad användning av dataprojektorer i klassrumsundervisningen, som komplement till OH-projektor
- befastande av rutiner för:
 - varvning av klassrumsträning och träning med datahjälpmedel ljud-hemläxor
- rutiner för inspelning och arkivering av deltagarnas tal för diagnosticering, uppföljning och testning
- utveckling av nätbaserad utbildning

Några erfarenheter och rekommendationer

Schemaläggning

Uttalsträningen bör vara en integrerad del av Sfi-undervisningen från nybörjarstadiet. För att visa på uttalets betydelse, för både lärare och deltagare, bör uttalsträningen schemaläggas. Vi har funnit, att 2 gånger per vecka, 1½ timme per gång är ett minimum.

En annan möjlighet är att samla deltagare, som behöver uttalsträning, från olika grupper, 2-3 gånger i veckan. För att undervisningen ska kunna bedrivas effektivt, enligt PROSODIA-metoden, krävs det att deltagarna är närvarande varje gång. Om man skapar två moduler à ca 10 undervisningstillfällen per modul, ger det möjlighet för deltagare, som av någon anledning uteblir för många gånger, att börja om från början, då modulen startar på nytt. För att deltagarna ska bli mer motiverade och kunna höra sitt förbättrade uttal, kan man spela in deras tal för och efter.

Datorstödet

De datorstödda övningarna är ett komplement till lärarledd undervisning i grupp och kan inte ersätta denna. Det är viktigt att deltagarna har förstått och tränat på grunderna i basprosodi, innan de introduceras till dataövningar.

Läromedel

Förutom kompetenshöjning, behöver lärarna en metodhandbok⁸ och tillgång till uttalsläromedel. Av de läromedel som för närvarande finns, är det endast ett fåtal som ger övning i prosodi. Särskilt viktigt är att Sfi-deltagarna har tillgång till interaktiva datorstödda ljudövningar, som tex övningar i Lingusmiljö. Tillgång till ett övergripande datorstött uttalsläromedel baserat på PROSODIA-metoden skulle underlätta arbetet för lärarna och än mer möjliggöra en ökning av uttalsträningen. Ytterligare en fördel skulle vara om det var webbaserat.

⁸ Metodhandbok för undervisning enligt PROSODIA-metoden är under utarbetande.
För information framöver se www.prosodia.se.

Effekter av projektet

Målbeskrivning

Ta fram arbetsformer och metoder för uttalsträning, delvis databaserad, inom utbildningens ram

Skapa modeller för samordning av datorstödd undervisningen för deltagarna, så att deras användning av språkinlärningsprogram med ljudfiler stöds, både på skolan och på distans.

Lägga grunden till att dessa metoder och förutsättningar överförs till de nya lärare som successivt anställs och att det finns ett kontinuerligt intresse för vidareutveckling.

Samverka med utbildningsansvariga för att inom kommunen tillvarata projektresultaten på bästa sätt.

- intresset för uttalsträning har ökat på skolan
- alla Sfi-lärare, som har varit med i projektgruppen, har ökat sin uttalsträning och integrerar den nu i sin ordinarie undervisning
- det finns ett starkt engagemang hos ledningen för implementering och spridning av erfarenheterna från alla projekt som bedrivits på skolan
- samarbete lärarna emellan och spridning av erfarenheterna kommer att ske genom att lärarna från Projektgruppen kommer att spridas ut i lärlagen.
- några av lärarna i projektgruppen har valt att fortsätta arbeta tillsammans i ett gemensamt lärarum bredvid projektrummet och den nya datasalen.
- resurser tillsätts för fortsatt fortbildning i Lingus och Uttal/Prosodi under hösten 2005
- resurs tillsätts också för en del metodutveckling under hösten 2005
- ett Uttalsspår kommer att finnas som tillval för de deltagare som har heldagsundervisning. Andra spår, som Data, Textil m fl finns sedan tidigare
- efter avslutat projekt finns Uttalssalen kvar. Den nya datasalen och projektrummet kommer att kunna användas av alla lärare, som vill arbeta med ljudbaserade övningar
- fortsatt förnyelse och komplettering av datautrustning och nätverk
- skapandet av ett Multimediaspår för Sfi-deltagarna
- processledaren på Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad i Uppsala kommun, Anita Rydh, fanns med i projektets styrgrupp och kan medverka till att stödja fortsatt utveckling

Spridning

Spridning på den egna Sfi-skolan har skett genom:

- nöjda deltagare
- lärarna i projektgruppen, som berättat om vad de gjort och vad de fått lära sig
- att andra lärare i samma skollokal indirekt fått vara med på handlednings- och co-coachingsamtalen
- att lärarna talar om gemensamma deltagare och undervisningen i sina respektive arbetslag
- presentationer på arbetsplatsmöten
- den gemensamma fortbildningen
- tillgång till ny datautrustning och nya programvaror
- särskilda rum för uttalsträning och arbete med Lingus
- övningar som projektgruppens lärare gjort i Lingus
- Öppet Hus
- informationsmöten
- Uttalsprojektets slutkonferensen, som skolan betraktar som studiedag för alla lärare

Extern spridning har skett genom:

- presentation av Uttalsprojektet på en Lingus-konferens i Uppsala och en i Göteborg
- att cirkelledare från FU/Röda Korset samt och en programansvarig från Nordiska Språk på Uppsala universitet har deltagit på fortbildning
- styrgruppen till kommunens utbildningsansvariga
- projektets referenspersoner och samverkansparter
- en hemsida www.folkuniversitetet.se/uttalsprojektet (april)
- besök från Myndigheten för Skolutveckling (mars)
- Öppet Hus (april) – med inbjudan till press, utbildningsansvariga (tjänstemän och Sfi-skolor) i angränsande kommuner, Nationellt Centrum för Sfi m fl.
- en folder
- demo på DVD av lektioner med PROSODIA-metoden
- reportage om projektet i en sändning på Radio Uppland (maj)
- introduktionsbanken på Integrationsverkets hemsida
- slutkonferens (sept)

Projektet kommer också att presenteras på årets Skolforum.

Framtiden

Vi kan konstatera att det är önskvärt att projektet får en fortsättning i ett Steg 2, för spridning och läromedelsutveckling. Det är angeläget att erfarenheterna och kunskapen från projektet sprids till Sfi-skolor och utbildningsansvariga i andra kommuner. Projektet har visat, att man kan uppnå goda resultat med de metoder som vi arbetar med och att utveckling av nya uttalsläromedel och nyttjande av datateknik kan vara till stor hjälp i utbildningen i Sfi.

*” Har saknat en metod för uttalsundervisning länge.
Har varit bra med all fortbildning och handledning.
Tror att en genomtänkt uttalsundervisning blir ett
självklart inslag i Sfi i framtiden.”*

Bengt Isaksson, lärare i projektet

Lärare Barbro Caglar samtalar med besökare och föreläsare på Öppet Hus i april.

Ekonomi

Uppsala kommun åtog sig att administrera Uttalsprojektet. Folkuniversitetet har haft projektansvaret som projektägare av Uttalsprojektet och bokfört alla kostnader hos sig utom de, som Uppsala kommun haft med som bokförd medfinansiering och de som CFL haft med som godkänd direkt medfinansiering.

Uppsala kommun har sammanställt sina kostnader, vilka tillställts Folkuniversitetet samt fakturerats Folkuniversitetet månadsvis. Folkuniversitetet har utbetalat ur er hållet ERF-bidrag godkänd kostnad till kommunen en månad i efterskott. Folkuniversitetet har skickat bokföring och underlag till Uppsala kommun månadsvis, vilket sedan löpande sammanställts med övriga underlag i Uppsalaprojektets redovisning till Europeiska flyktingfonden.

Tre gånger under projektperioden har Uppsala kommun sammanställt en redovisning som underlag för projektägarens redovisning till Europeiska flyktingfonden. Denna har då utgjort underlag för rekvisitioner. En redovisning har gjorts i samband med halvtidsuppföljningen, en i samband med att 80% av projekttiden genomförts samt en slutredovisning en månad efter projektidens utgång.

Projektets totala budget var ca 3 000 000 kronor. Utförlig ekonomirapport tillställs ERF.

Samverkan

Samverkan har skett med:

Centrum för Flexibelt lärande (CFL)

Projekt ISAK

Det tvååriga projektet ISAK har, liksom Uttalsprojektet, bedrivits på Eddaskolan. God grund för samverkan fanns, eftersom Roland Burman (medarbetare i ISAK) och PG båda är starka förespråkare för, att uttalsträning inom Sfi bör öka och för att undervisningen skall effektiviseras med datastöd. Kontinuerlig samverkan har skett bl a i planering och genomförande av fortbildning, hantering av Lingus programvara och pedagogiskt erfarenhetsutbyte samt genom att två av lärarna, under en tid, deltagit i båda projekten.

Projekten har överlappat och kompletterat varandra. Den samverkande effekten kommer förhoppningsvis att stärka möjligheten till implementering, integrering och spridning efter projektens avslut.

CFL, genom Anneli Avenäs och Monica Mohlin-Sjödin. CFL medverkade i en uppskattad studiedag för alla lärare på Eddaskolan i mitten av juni. Vi ser möjligheter till fortsatt samverkan för utveckling av dataläromedel och spridning. Diskussioner om detta har redan inletts.

Arbetsgrupper och referenspersoner

Styrgrupp

Lena Borgudd-Nilsson, rektor Vuxenutbildningen S:t Per/Edda
Paula Grossman, projektledare Folkuniversitetet i Uppsala
Henrik Ivansson, projektansvarig Folkuniversitetet i Uppsala
Lars Jansson, projektsamordnare Arbetsmarknadsinsatser och vuxenutbildning, Uppsala kommun
Anita Rydh, processledare Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad
Maria Staaf, samordnare och ekonomiadministratör Folkuniversitetet i Uppsala

Ledningsgrupp

Lena Borgudd-Nilsson
Carl-Olof Lannergård, bitr.rektor Vuxenutbildningen S:t Per/Edda
Lars Jansson
Paula Grossman

Datatekniker

Edwin Moscoso/Hudson Fernandes

Ekonomigrupp

Henrik Ivansson
Maria Staaf,
Lars Jansson
Anders Olsson, ekonomiadministratör Arbetsmarknadsinsatser och vuxenutbildning, Uppsala kommun

Referenspersoner

Bob McAllister, Institutionen för Lingvistik vid Stockholms universitet.
Lars-Ivan Nilson, handläggare på Integrationsverket och ERF.

Utvärdering av projektet⁹ – sammanfattning

Utvärderingsenheten har fått i uppdrag av Folkuniversitetet i Uppsala, att genomföra en utvärdering av Uttalsprojektet, ett projekt riktat till sfi-lärare inom vuxenutbildningen i Uppsala kommun. Uttalsprojektet startade i september år 2004 och avslutas i september år 2005.

Utvärderingen syftar till att belysa och bedöma Uttalsprojektets måluppfyllelse, dels mål som riktas till lärarna i projektet, dels övergripande mål som formulerats kring kompetenshöjande insatser, metodutveckling och utvecklandet av en modell för att integrera resultat av projektet i utbildningen Svenska för invandrare (sfi).

Den huvudsakliga metoden som använts i utvärderingen är intervjuer. Projektledaren, ansvariga skolledare och samtliga lärare som deltagit i projektet har intervjuats i två omgångar. Intervjuerna genomfördes i slutet av år 2004 och sent under våren år 2005.

Resultaten av utvärderingen visar att måluppfyllelsen är hög i projektet, framförallt vad gäller målen för lärarna, men även de övergripande målen. Samtidigt kan konstateras att det har funnits en del svårigheter under processens gång. Framförallt var det tidsbrist i samband med projektets start, samt brister i organisationen kring schemaläggning som inledningsvis vållade problem. Under den andra halvan av projektet har det blivit betydligt lugnare och lärarnas entusiasm har successivt ökat. Det område som fått mest kritik av lärarna är brister som gäller Lingus. Detta trots att flertalet lärare i projektet är mycket intresserade av att nyttja programmet i sin undervisning. Kritiken handlar om att lärarna upplever att den utbildning de fått under kvällstid inte svarar upp mot de behov de haft då kursen innehöll för lite praktiska övningar. Lärarna upplever också att de i projektet fått för lite hjälp att lära sig göra egna övningar i Lingus. Att många upplevt detta som svårt hänger, enligt utvärderarens bedömning, delvis samman med att många, men inte alla, lärare haft otillräckliga kunskaper generellt i data. Ett annat problem har varit att det tog tid att få den tekniska delen av projektet att fungera.

Projektledaren är nöjd med de resultat projektet åstadkommit. Även skolledarna upplever att projektet fungerat över förväntan. Samtidigt som det återstår en hel del arbete att implementera resultat från Uttalsprojektet och andra utvecklingsprojekt som pågår inom sfi finns en planering för hur detta skall tas till vara. Bland annat kommer lärarna som har deltagit i projektet att samlas i ett gemensamt arbetslag hösten år 2005. All Sfi-undervisning kommer att lokaliseras i samma lokal vilket ger utrymme för en bättre dialog mellan lärarna. Detta bedömer utvärderaren som positivt.

Sammantaget är utvärderarens bedömning att det funnits en främjande skolkultur för utvecklingsarbete inom sfi-utbildningen som varit en positiv grund för utvecklingsarbetet i Uttalsprojektet. Denna bedömning bygger också på den totala bild som framkommit i utvärderingen och som även omfattar resultat kring lärarnas utvecklingsbenägenhet, skolledarnas stöd för detta arbete och inte minst projektledarens engagemang som smittat av sig även på de lärare som deltagit i Uttalsprojektet.

Uppsala 2005-08-14
Charlotte Sävås Nicolaise

⁹ Utvärdering av Uttalsprojektet – ett utvecklingsprojekt riktat till lärare inom svenska för invandrare (sfi), Rapport 2005:15 Utvärderingsenheten i Uppsala kommun.

Länkar

Utvärderingar

Alla utvärderingar av projektet kan hämtas i Pdf-format från:

www.folkuniversitetet.se/uttalsprojektet

www.prosodia.se

Utvärdering av Uttalsprojektet – ett utvecklingsprojekt riktat till lärare inom svenska för invandrare (sfi), Rapport 2005:15 Utvärderingsenheten i Uppsala kommun.

Kan även hämtas från www.uppsala.se/uve

Uttalsprojektet – Språklig utvärdering av två pilotgrupper,
Anna Källberg, Linguattech

Utvärdering av kompetenshöjning i Uttalsprojektet,
Prosodia AB

Övrigt

www.migrationsverket.se

www.skolutveckling.se

www.cfl.se

www.integrationsverket.se

www.lingus.se

www.lhs.se/sfi

För mer information

**Projektledare för Uttalsprojektet:
Paula Grossman, mobil 0708 – 415 659
paula.grossman@folkuniversitetet.se**

www.folkuniversitetet.se/uttalsprojektet

